

İSLAM CEZÂ HUKUKUNDA KEFFÂRET İLKESİ

Nazım BÜYÜKBAŞ*

Özet

Keffaret kelimesi sözlükte örtmek anlamındadır ve İslam hukukunda işlenen bir suçun günahını telafi etmek için kullanılır. Cezâ hukukunda “hadler suçlu için keffârettir.” dendiği zaman da işlenen suçun günahını temizleme ve âhirette aynı suçtan dolayı yeniden cezâlandırmayı kaldırma anlamı kastedilmiştir. Çünkü İslam ceza hukukunda cezalandırma dünya ve ahiretin her ikisiyle de ilgilidir. Bu makale bu konuda ki İslam hukukçularının görüşlerini ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Keffaret, islam hukuku, ceza, hadler, günahı temizleme.

EXPIATION PRINCIPLE OF ISLAMIC CRIMINAL LAW

Abstract

Atonement is meant to cover up in the dictionary meaning and as a term of Islamic law is used to compensate for the sins of a crime. In criminal law, when it said "Hudud is expiation for the guilty." is meant cleaning from sin of the crime and removal of the punishment for the same offense in the hereafter. Because the punishment in the Islamic criminal law is concerned with both the world and hereafter. This article discusses the views of the Muslim jurists in this issue.

Key Words: Expiation, Islamic law, punishment, hudud, cleaning from sin of the crime.

* Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, nazim.buyukbas@gop.edu.tr

Giriş

“Keffâret” sözlükte örtme-setretme anlamına “kefir” kelimesinden türetilmiştir. Çünkü keffâretle günah örtülmüş olur.¹ Fıkıhta ise keffâret, dinin belirli yasaklarını ihlâl eden kimsenin hem cezâ hem de Allah'tan mağfiret dilemek maksadıyla yükümlü tutulduğu davranışların genel adıdır.² Cezâ hukuku alanında da keffâret günahı gideren ve hataları telafi eden şeyler için kullanılır. Bilerek ya da hata ile işlenen bazı suçların affedilmesi ve günahının giderilmesi için belirlenen telâfi yoluna keffâret denmektedir.³ Cezâ hukukunda “hadler suçlu için keffârettir.” dendiği zaman da işlenen suçun günahını temizleme ve âhirette aynı suçtan dolayı cezâyı kaldırma anlamı kastedilmiştir. Bu makalemizde “keffâret” dediğimizde kastedilen mana budur. Ayrıca had cezâları esas alınıp, keffâret kapsamına girip girmediği tartışılan kısas ve diğer suçlara da değinilmiştir. Klasik kaynaklarda “keffâret” kelimesi dışında bu ilkeyi ifade eden “cevâbir” (جوابر)⁴, “tekfîr” (تكفير)⁵, “tathîr” ve “tuhr” (الطهر / تطهير)⁶ kelimeleri de kullanılmaktadır.

İslâm Hukuku'nda cezâ, sadece devletin iradesi ile değil, aynı zamanda ahirette de varlığı kabul edilen bir husustur.⁷ Suç işleyen ve cezâsını bu dünyada çeken kişinin, makalemizin konusuyla ilgili olarak aynı suç sebebiyle âhirette ayrıca cezâlandırılıp cezâlandırılmayacağı tartışma konusu olmuştur. Suçun uhrevî cezâ yönü olduğuna inanan bir kişi için bu durum önemlidir. Cezânın gûnahtan temizleyip âhirette kulu alını ak yaratıcının huzuruna çıkarıp çıkarmayacağı, suçun ahiretteki sorumluluğundan, utancından nasıl aklanacağı önemli bir konudur. keffâret ilkesi; vicdan azabı çekenlerin vicdanını temizleme ve suçunu itiraf ederek teslim olduğunda rahatlatma işlevi görmektedir.

¹ Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim **ibn Manzûr**, *Lisânûl-Arab*, Dâru'l Lisânûl-Arab, Beyrut 1956. , Kfr Maddesi, V, 144; Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Seref **en-Nevevî** (676/1277), *el-Mecmû' Serhu'l-Mühezzeb*, Dâru'l-Fikr, Beyrût trs, VI, s. 333; Ebu Yahya Zekeriyâ **el-Ensari**, *Fethû'l-Vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1994, II, 116.

² *Mevsuatul' – Fıkhiyye*, 4. baskı, Kuveyt 1993, I-XXXV, XXXV, 37.

³ Rahmi **Yaran**, “Keffâret”, *Diyanet İslâm Ansiklopedisi*, c. XVII, s. 179.

⁴ Nûreddin Ali b. Ebi Bekir **el-Heysemi** (807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l- Fevâid*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1412 h., I-X, VII, s. 318; Abdurrahman b. Muhammed b. Asker **el-Bağdâdî** (732/ 1332), *İrşâdu's-Sâlik İla Eşrefi'l-Mesâlik*, Şirketu Mustafâ el-Bâbî, Mısır trs, 3. baskı, I, s. 113. ; Muhammed b. Abdullah **el-Huraşî**, (1101/), *Şerhu Muhtasarı Halil*, Dâru'l-Fikr, Beyrut trs, I-VIII, II, s. 32

⁵ Serahsî, *Mebsût*, VIII, s. 147.; Kâsânî, IX, s. 188.

⁶ Semsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl **es-Serahsî** (483/1090), *Kitâbu'l-Mebsût*, Darulmarife, Beyrut 1414 (1993), I-XXX, IX, s. 249; Ali **el-Kârî**, *Fethu Bâbi İnaye bi Şerhi Nukaye*, (thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmîyye, 2009, 1. Baskı, I-III, III, s. 287.

⁷ Muhammed **Hamidullah**, *İslâm'da Devlet İdâresi*, Beyan Yayınları, İstanbul 1998, s. 25.

Cezâların amacının keffâret olup olmadığı, kulun âhiretteki sorumluluğundan kurtarıp kurtarmayacağı konusunda İslâm hukukçuları iki gruba ayrılmıştır. Keffâret ilkesini kabul eden ve cumhuru teşkil eden birinci grup; tevbe etsin veya etmesin işlediği suçun cezâsını dünyada çeken kişinin âhirette bir cezâsının kalmadığını savunur.⁸ Hadler ve kısas gibi cezâlar ağır olduğu için ayrıca tevbeye gerek olmadığını ilgili hadîslere dayanarak izah etmişlerdir. İkinci gruptakiler ise; dünyada tatbik edilen hadlerin veya diğer cezâların uhrevî mesuliyeti kaldırmayacağını, âhirete ait olan cezânın ancak nasuh bir tevbe ile düşeceğini savunmuşlardır.

1. Had Cezâlarının Keffâret Olduğunu Savunanlar ve Delilleri

- a. Bu hukukçular, bu konudaki keffâret hadîslerini delil getirir. Bu rivayetlerden en meşhuru Ubâde b. Sâmit rivayetidir: Ubâde b. Sâmit (radıyallahu anh) anlatır: “Resulüllah çevresinde bir grup sahabe varken şunları söyledi: *“Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmama, hırsızlık yapmama, zinâ etmeme, çocuklarımızı öldürmeme, eller ve ayaklarımız arasındakinden (kendi kendinize) uyduracağınız yalanla iftira etmeme, hiçbir hayırlı işte isyana gitmeme şartı üzerine bana bîat ediniz. Kim sözünü tutarsa karşılığını vermek Allah’a kalmıştır. Kim de bu sayılan günahların birini işler ve dünya hayatında cezâlandırılırsa, bu cezâ onun için keffârettir. Kim bu günahlardan birini irtikab eder de, Allah onun bu halini örter (halk arasında bu durum açığa çıkmazsa) onun durumu Allah’a kalmıştır; dilerse ona azap eder, dilerse onu bağışlar.”*⁹ İmam Ahmed, bir başka rivayette *“dünya hayatında cezâlandırılırsa, gördüğü cezâ keffâret ve günahı temizlik sebebi olur.”*¹⁰ ifâdesini zikreder. Bu rivayette cezâların açıkça günahlardan temizleme ve telafi vasfı ifâde

⁸ Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî **_bn Hazm** (456/1064) , *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts, I-XII. , XII, s. 12.

⁹ Ebu Abdullah Muhammed b. _smail **el- Buhârî** (194-256/810-869), *el-Câmiu's-Sahîh* (thk. ve tal. D. Mustafa Dîb el-Bugâ) 3. baskı, Daru _bn Kesir, Beyrut 1987/1407, Fezailüs-Sahabe 72, no:3679 ; İman 11; Ebû'l-Huseyn **Müslim** b. el-Haccâc (261/875), *el-Câmiu's-Sahîh* (nsr.: M. Fuad Abdülbâki), Kahire, 1374-1375 h. , I-V, Hudûd 41; Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Suayb **en-Nesâî** (303/915-916), *es-Sünenü'l-Kübrâ* (thk. Abdulgaffâr Süleymân el-Bindârî vdğ.),1. baskı, Dâru'l-Kütübü'l-İmîyye, Beyrut 1991, I-VI, Bey'a 17; Ebu İsa Muhammed b. İsa **et- Tirmizî** (297/909), *Sünenü't-Tirmizî* (thk. Ahmed Muhammed Sâkir), I-V, Daru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut trs., Hudûd 12; Bedreddin **Aynî**, (855/1451), *Umdetü'l-Kâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, I-XVI, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998, XIX, s. 233. ; İbn Hazm, *Muhallâ*, XII, 12.

¹⁰ Ahmed b. Hanbel (164-241 /780-855) *el-Müsned*, Müessesetü'l-Kurtuba, Kahire trs , I-VI, no: 22733

edilir. Hadîsin rivayetleri arasında “*had suçu işlemesi*” ifâdesinin zikredilmesi¹¹ de cezânın keffâret olduğuna delil sayılmıştır.

Suçlunun cezâsını dünya hayatında çektiği zaman, âhiret hayatında bu suç sebebiyle cezâ görüp görmeyeceği bu hadîs üzerinden tartışılmıştır. Ancak, diğer rivayetlerde görülen şüphe sebebiyle, islam hukukçuları hadlerin keffâret olup olmayacağı konusunda ayrılığa düşmüştür. Cumhur, yukarıda zikredilen rivayetin sıhhat yönünden üstünlüğünü esas alarak, irtidad nedeniyle uygulanan cezâ dışındaki had cezâlarının keffâret olduğu görüşünü kabul etmiştir. Mürtedin cezası hariçtir, çünkü yukarıdaki rivayette kendisine hitap edilenler müslümanlardır.

- b. Hadlerin günahların bağışlanması ve keffâret olacağını savunanların ikinci delilleri Mâiz hadîsidir. Zinâ suçu işlediğini ve kendisini temizlemesini söyleyerek üç kez suçunu itiraf eden Mâiz’e peygamber üç seferde de tevbe tavsiye etmesine rağmen Mâiz’in ısrarla günahından temizlenmek istediğini belirtmesi üzerine recm cezâsı uygulanır. Daha sonra peygamber Mâiz hakkında “*Mâiz b. Mâlik hakkında istiğfar edin. O öyle bir tevbe etti ki eğer ümmet arasında pay edilseydi tevbesi hepsine yeterli gelirdi.*” buyurmuştur.¹² Aynı şekilde zinâ ettiğini itiraf eden ve günahından temizlenmek isteyen Gamidli kadına da geri dönmesini ve tevbe etmesini söyleyen Peygamber’e kadın hamile olduğunu söyleyince doğumdan belli bir süre sonra bu kadın da recmedilir. Üzerine sıçrayan kan sebebiyle Halid b. Velid kadına hakaret edince onun için de Peygamberimiz “*Ağır ol Hâlid! Eğer onun tevbesinin sevabı hicaz halkı arasında taksim edilseydi hepsine yeterdi*” buyurmuştur.¹³

Bu rivayetlerde tevbe etmekle yetinmeyip ısrarla “beni temizle” diyerek cezânın tercih etmesi had cezâlarının suçlara keffâret olduğuna delil sayılmıştır. İmam Nevevî de Müslim Şerhinde Mâiz’in ve Gamidli kadının tevbe ile yetinmeyip ısrarla recm edilmeyi istemelerini, had cezâsının tatbikinde günahın düşmesinin kesin olmasıyla açıklar. Rivayetlerdeki itirafçıların sadece tevbeyle yetinmeyişlerini tevbenin nasuh olmama veya şartlarından bazısının

¹¹ Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî **İbn Mâce** (273/886), *Sünen* (thk. M. Fuad Abdalbaki) Daru'l-fikr, Beyrut trs., Hudûd 33.; Ahmed b. Hüseyin **el-Beyhakî** (384-458 /994-1066), *Sünen-i Kübrâ*, 1.Baskı, Meclisi Daireti Marifeti'n-Nizamiye, Haydarabad 1344 h. , I-X, Eşribe 26.

¹² Müslim, Hudûd 5, 16 ; Nesâî, Hudûd 5; İbn Hazm, Muhallâ, XII, s. 17.

¹³ Ahmed b. Hanbel, V, s. 348; Müslim, Hudûd 22; Ebû Dâvud, Hudûd 24, 25; Beyhakî, Hudûd 9.

gerçekleşmemesinden korkmaları, böylece de günahın ahiretteki cezasından kurtulamama endişesine bağlarlar. Suçun günahının kalma ihtimali olan yolu değil, günahları temizlemesi kesin olan cezâ yolunu tercih ettiler” diye izah eder.¹⁴

- c. Hadlerin keffâret olduğunu savunanların bir diğer delili de Hz. Ali'nin “her kim bir had suçu işlerde kendisine had cezâsı uygulanırsa bu onun keffâretidir.”¹⁵ demesi ve Hz. Ali'nin etrafındakilere “Size Allah'ın kitâbındaki en üstün ayeti haber vereyim mi” dedikten sonra “başınıza gelen her musibet yaptıklarınız sebebiyledir. Allah çoğunu da affeder”¹⁶ ayetini okuyup Peygamber'in “ Bunu sana tefsir edeyim mi ey Ali! ” diyerek şöyle buyurduğunu nakletmesidir: “ Dünyada başınıza gelen her hastalık cezâ veya bela yaptıklarınız sebebiyledir. Allah onlara âhirette tekrar cezâ vermeyecek kadar kerimdir. Allah'ın dünyada iken affettiklerine gelince Allah affettikten sonra cezâlandırmaya dönmeyecek kadar halimdir.”¹⁷

Yine Hz. Ali'den keffârete delil sayılan bir rivayette Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurur: “Kim, bu dünyada bir suç işlerse; onunla cezâlandırılır. Allah âdildir, kulunun cezâsını iki kez tekrarlamaz. Kim de dünyada bir günâh işler, Allah onu örter ve affederse, affettiği bir şeyi yeniden cezâlandırmamak konusunda elbetteki Allah, en çok kerem sahibidir.”¹⁸

- d. Amr b. Semure'nin Peygambere gelerek deve çaldığını itiraf edip günahından temizlenmek istediğini belirtmesi ve hırsızlık yaptığı kesinleşince uygulanan el kesme cezâsının ardından eline bakarak “senden beni temizleyen Allah'a hamd olsun. Sen benim bedenimin ateşe girmesini istedin.”¹⁹ demesi de cezâların keffâret olduğuna delil sayılmıştır.

¹⁴ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Seref **Nevevî** (676/1277), *el-Minhâc Serhi Sahihi Müslim b. El-Haccac*, 3. baskı, *Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi*, Beyrut 1392h., XI, s. 199.

¹⁵ Beyhakî, *Hudûd* 26

¹⁶ eş-Şûrâ, 30

¹⁷ **İbn Hâcer**, *Metâlibu'l-Aliye*, 1. baskı, Dâru'l-Âsime, Suudi Arabistan 1410 h., I-IX, Tefsir, 36. 3704.

¹⁸ Beyhakî, *Sünen-i Kübra*, Eşribe 26; İbn Mâce, *Hudûd* 31.

¹⁹ İbn Mâce, *Hudûd* 24; Ahmed b. Abdullah b. Ahmed **Ebû Nuaym** el-İsbehânî (430 h.), *Ma'rifetü's-Sahâbe* (tah. Âdil b. Yûsuf) 1. baskı, Dâru'l Vatan, Riyad 1998, I-VII, I, s. 489.

2. Had Cezâlarının Keffâret Olmadığını Savunanların Delilleri

Dünyada suça karşılık uygulanan cezânın âhiretteki cezâyı temizlemediğini savunanların da nakli ve akli delillerinin başlıcaları aşağıda zikredilmektedir.

- a. Ebu Hureyre Hadîsi: “ *Tübba nebi miydi değil miydi bilmiyorum. Zülkarneyn nebi miydi değil miydi bilmiyorum. Hadler ehli için keffâret midir değil midir bilmiyorum*”²⁰ hadîsini hadlerin keffâret için olmadığına delil saymışlardır. Hadîs sahihtir²¹, ancak bu rivayeti mürsel sayıp zayıf kabul edenler de olmuştur.²² Şevkânî ise hadîsin zayıf kabul edildiği tarikten değil de başka tariklerle peygambere ulaştığını ve kuvvet kazandığını söylemiş, ancak Ubâde hadîsinin isnad bakımından daha sahih olduğunu Kadı İyaz’dan nakletmiştir.²³
- b. Hirabe Ayeti: Bu ayeti tevil ederken Hanefî âlimler hadlerin keffâret olmadığını söylemişlerdir.²⁴ Cessas tefsirinde “bu ayetle Allah, had uygulandıktan sonra âhiretteki azabını da bildirerek suçluları tehdit etmiştir. Tevbe edenler istisnâ edilerek âhiret cezâsı düşürülmüştür.” der. Hanefîlere göre had cezâlarının günahı temizleme özelliği olmayıp günahı sadece tevbe temizlemektedir.²⁵

Had cezâlarının suçun keffâreti olduğunu savunanlara göre ise bu ayet günahın keffâreti olabilmesi için tevbe şart koşmayı gerektirmez. Çünkü “*Ancak kendilerini yakalamanızdan önce tevbe edenler başka*” kısmı dünyadaki cezâ içindir. “*yakalanma*” kaydı da buna işaret eder.²⁶

²⁰ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah **el-Hakim** (h. 673), *Müstedrek bi Taliki’z-Zehebi* (talik; Semseddin Ebû Abdullah Muhammed ez-Zehebi) I-VII, Beyrut trs., hadis no: 104.; Beyhakî, *Hudûd* 26, hadis no: 18050.

²¹ İbn Hazm, *el-Muhallâ*, XI, s. 32; Sihâbüddîn Ahmed b. Alî Ebû'l-Fadl **İbn Hâcer el-Askalânî**, (778-852/1376-1449) *Fethu'l-Bârî Serhu Sahîhi'l-Buhârî*, I- XIII, (Thk. Muhammed Fuad Abdulbâkî), Dâru'l-Mârife, Beyrut 1379,, I, s. 123.

²² **Buhârî**, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I-VIII, Dâiretu'l Mearif, Haydarâbâd trs, I, s. 82.; Zeynüddin Ebu-l Ferec Abdurrahman b. Şihabüddin Ahmet **ibn Recep el-Hanbelî** (795/1393), *Fethu'l-Bârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Mektebetü Tahkik Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1. baskı, 1996/1317., IX, s. 44.

²³ **İbn Recep el-Hanbelî**, I, s. 79.; Kâdî İyâz, *İkmâlu'l-Mu'lim bifevâidi Müslim* (tahkik: Yahya İsmail) Dâru'l-Vefâ, Mısır 1998, V, s. 550; Şevkânî, *Neylu'l-Evtar*, Dâru'l-Hadîs, Mısır 1993, VII, s. 64, 124;

²⁴ Alâeddîn Ali b. Yahyâ **es-Semerkandî**, *Bahru'l-Ulûm* (thk. Mahmûd Mataracî) Dâru'l-Fikr, Beyrut trs., I, s. 411.

²⁵ Sadruş-Şeria, *Şerhul Vikâye*, V, s. 485.

²⁶ İbn Receb, *Fethu'l-Bârî*, I, s. 81.

Eşkiyanın dünya ve âhiret cezâlarından bahsedilmesi de bu iki cezânın ictima etmesi anlamına gelmediği²⁷, hizin (rezilliğin) dünyada cezâ görenlere, âhiret azabının dünyada cezâdan kurtulanlara veya suçta ısrarcı olup tevbe etmeyenler için olmasının ihtimalinden bahsedilmiştir.²⁸ Yine bu ayetin müşrikler hakkında olduğu²⁹ da ifade edilmiştir.

Hirabe cezâsında zikredilen ayet, tevbe etmeyi açıkça ifâde eder. Ayette açıkça haddin infâzıyla âhiretteki cezânın düşmeyeceği belirtilmiştir. Bu yüzden had uygulansa da tevbe etmeyen günahı silinmez. Bu gruptaki âlimler cezâların cevâbir (uhrevî sorumluluğu kaldırıcı, günahı silici) değil, zevâcir (önleyici/caydırıcı) olduğunu söyler. Ayrıca cezâların müslüman toplum dışında gayr-i müslime de uygulanmasının cezânın caydırıcılığı özelliğiyle ve uhrevî sorumluluğu gerektirmediğiyle açıklarlar. Gayri müslim dünyada had cezâsını çekse de âhirette inkarından dolayı günahından arınmaz. Dolayısıyla hadlerin asıl amacı tuhr (günahı temizleme) değil, suçluların sakındırılması (inzicarı)dır. Keffâreti kabul etmeyenlerin en kuvvetli delilleri de bu ayettir. Ancak ayetin yorumu hakkında ihtilaf edilmiştir. Yol kesme suçu işleyenlerin dünyevi cezâ dışında uhrevî cezâ ile tehdit edilmiş olmaları bu ayetin muhataplarının müşrikler olduğu görüşünü destekler diyenler vardır.³⁰ Bu ayettekiler müşriklerdir diyenler, Ubâde hadisinde bahsedilenleri de müslüman suçlular kabul edip, bu şekilde günahlarının cezâ ile silindiğini söylerler. Dünyadaki rüsvaylık cezâyı çekenlerin dünyada cezâ yoluyla perişan kılınması, âhiretteki azap ise dünyada cezâları infâz edilmeyen suçlulara aittir. Böylece hirabe cezâsı ile diğer hadler arası da birleştirilmiş olmaktadır.

İbn Hazm da hirabe cezâsını diğer cezâlardan ayrı değerlendirir ve “diğer hadlerden farklı olarak hirabe suçunun cezâsını çeken kişi ancak tevbe ettiğinde âhiret sorumluluğu kalkar.” der. Cezânın keffâret olması konusunda hirabeyi ayetin zâhirine dayanarak istisnâ eder ve bu suçun farklı nitelikte olduğunu söyler. Ubâde hadîsinin ise bu ayeti nesh etmediğini, hadlerin keffâret olmasının

²⁷ İbn Receb, *Fethu'l-Bârî*, I, s. 81. ; Muhammed b. Abdu'l-Hâdî **es-Sindî**, *Hâşiyetü's-Sindi ala Sahihî Buhârî*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, I-IV, IV, s. 80.

²⁸ İmadüddin **İbn Kesir** (774/1373), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim* (tah. Muhammed Ali el-Becavi), Dâru'l-Marife, Beyrut 1992 III, s. 101.

²⁹ Abdurrahman b. Ebi Bekr Celaledin **es-Suyûtî** (911/1505), *ed-Dürrü'l-Mensûr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1993, I-VIII, III, s. 65.; Muhammed b. Abdu'l-Hâdî **es-Sindî**, *Hâşiyetü's-Sindi ale'n-Nesâi*, Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiyye, Beyrut trs. VII, s. 142.

³⁰ Sindî, VII, s. 142.

bu ümmet için bir lütuf olduğunu, lütfun ise emir veya nehy cinsinden olmadığından neshe dahil edilemeyeceğini söyler.³¹

- c. Cezâlandırmanın keffâret amacı olmadığını savunan hukukçuların diğer bir delilleri de hırsızlık yaptığı iddiasıyla huzuruna getirilen kişiye peygamberin “*zannetmem ki çalmış olası*”³² demesi, getirilen kişinin suçunu birkaç kez itiraf etmesi üzerine cezâyı infâz ettikten sonra suçluyu tevbeye çağırması ve tevbe etmesinin ardından da “ *Allah’ım bunun tevbesini kabul et*” şeklinde dua etmesidir.³³ es-Sindî, bu hadîsin yorumunda hadlerin keffâret olmayacağını savunanlara hadîsin delil olamayacağını şöyle savunmuştur: Öncelikle hadlerin keffâret olduğunu belirten hadîslerin isnadı daha sağlamdır. Peygamberin tevbe etmesini istemesi ise suçlunun başka suçları için veya aynı suçu tekrar işlememesi için olabilir.³⁴

Suçluların had cezâsı uygulandıktan sonra tevbe ettirilip ettirilmeyeceği tartışılmışsa da Peygamberin uygulaması ve sahabenin had uygulanan kişilere tevbe etmesini söylemeleri onların sünnetidir. Tevbe etmek günah işleyen kişi için Allah’ın emriyle farzdır.³⁵ Günahı ısrar etmek de haramdır. İnsanları hayra davet etmek ve bunu uygun bir şekilde yapmak Kur’ân’ın emridir. İbn Hazm’a göre hem hadden önce hem de hadden sonra suçluya tevbe telkini yapmak nassın emriyle vaciptir. Tevbe etmemekte ısrar ederse ta’zîr cezâsı verilir. Nitekim Peygamberimiz de “ *Kim bir münker görürse onu eliyle düzeltsin. Buna gücü yetmezse diliyle düzeltsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu ise imanın en zayıf halidir.*” buyurmuştur.³⁶

- d. Günahı ancak tevbenin gidereceğini belirten ayetlerin umum ifâdesi.
- e. Günahı temizlemenin asıl maksad olmadığına haddin kâfirler hakkında uygulanması da delil olarak gösterilmiştir.
- f. Müslümanlara rızaları olmasa bile hadlerin uygulanması da hadlerin keffâret amacı taşımayıp tenkil ve zecr amacına delildir.

³¹ İbn Hazm, XII, s. 13.

³² Ebû Dâvûd, Hudûd, 8; İbn Mace, Hudûd, 29; Nesâî, Kat’u’s-Sârik 3; Dârimî, Hudûd 4.

³³ Heysemî, Hudûd ve Diyat 1.

³⁴ Sindî, VIII, s. 67.

³⁵ et-Tahrim 66/ 8.

³⁶ Buhari, Melâhim 17; Müslim, İman 78; Tirmizî, Fiten 11; Nesâî, 17; İbnü Mâce, Fiten 20.

مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ إِنْ اسْتَطَاعَ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ

Bu gruptaki âlimlerin hadlerin keffâret olduğunu belirten hadisleri yorumlaması ise şu şekildedir: Bu hadîsler cezâ anında veya cezâ sonrasında suçlunun tevbe etmesiyle tevil edilir. Cezâ sonrasında suçlunun tevbe etmesini isteyen hadîsler buna delildir. Yani infâzın ardından tevbe etmediği takdirde günahı silinmez. Hadîsler zanni olup kati olan Kur'ân nassıyla kayıtlanmıştır. Sübutu zanni olan hadîslerin sübutu kati olan Kur'ân nassının önüne geçmesi uygun değildir.³⁷

Hadîste suçun günahının kalkması cezâyâ nisbet edilmiştir. İşlediği suçun karşılığının kesinlikle infâz edileceğini ve cezâlandırılacağını bilen kişi psikolojik olarak pişmanlık duyar. Cezâ anında duyduğu elemle yaptığı işin neticesini acı bir şekilde gördüğünden pişmanlığı artar. Böylece cezâ doğrudan olmasa da dolaylı olarak suçun günahının silinmesine vesile olur.³⁸ Bu şekilde düşünen Hanefî hukukçulara göre keffâret özelliği cezânın amacı değil, had uygulamasının doğuracağı umut edilen bir neticedir.

3. Mezheplerin Keffâret İlkesine Bakışı

Hadlerin keffâret olduğu görüşünde olanların ve buna karşı olanların delillerini saydıktan sonra “Hadler Keffârettir” diyen âlimleri ve görüşlerini mezheplerine ve tarihi sürecin seyrine göre aşağıda sunmaya çalışacağız. Hadlerin keffâret olduğunu savunan mezhepleri konu gereği önce zikredeceğiz.

3. 1. Şâfiî Mezhebi

İmam Şâfiî, el-Ümm adlı eserinde “hadlerin keffâret olması” başlığını kullanır.³⁹ Ubâde b. Sâmit rivayetini başlığın ardından zikreder ve “hadler hususunda bundan daha açık bir hadîs işitmedim” der ve “nereden bileceksin belki de hadler günahlara keffâret olarak inmiştir” hadîsini de rivayet ederek Ubâde hadîsinin benzeri olduğunu (keffâret görüşünü desteklediğini) ve ilk hadîsin daha açık olduğunu belirtmiştir. Hadlerin günahlardan temizlemek için olduğunu ifâde etmiş ve tenkiyl ve tathir lafızlarını kullanmıştır.⁴⁰ İftirâcının had cezâsı uygulandıktan sonra şahidliğinin geçerliliğini anlatırken de Allah

³⁷ İbn Hümam, V, s. 211.

³⁸ İbn Hümam, V, s. 211-212

³⁹ Muhammed b. İdris eş-Şâfiî (204 / 819), *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1990/1410, I-VIII, VI,149.

⁴⁰ eş-Şâfiî, VII,59.

tevbesini kabul ederken siz şahidliğini kabul etmiyorsunuz diye itiraz ederek hadlerin günahları giderme amacı olduğunu belirtir.⁴¹

İmam Mâverdî el-Hâvî de hadler ehli için keffârettir hadîsini zikrederken hadlerin müslümanlar için günahları giderme, kâfir için cezâ olduğunu savunur.⁴² Beyhakî, Sünen-i Kübrâ'sında hadlerin keffâret olması başlığı altında başta Ubâde hadîsi olmak üzere sekiz rivayet zikretmiş ve hadlerin keffâret olduğuna dair Hz. Ali'nin yanında had uygulanan birine küfredip lanet edenlere "Ona bu günahından dolayı sövüyorsanız, o günahından sorulmayacak." dediğini nakleder.⁴³ İbn Salah da "hadler ve ukubat ehli için keffârettir." hadîsinin sabit olduğunu bu nedenle zulmen birini öldüren kişiye had uygulandığında âhiretteki cezâsının düşmeyeceği görüşüne itiraz eder ve dünyada suçunun cezâsını çeken kâtilin âhirette cezâlandırılmayacağını, ancak cezâsı dünyada uygulanmayanların âhirette Allah affetmezse cezâlandırılır demenin doğru olacağını söyler.⁴⁴

İzz b. Abdisselâm, Kavâid'de "her ikisinin de eli kesildiğine göre çeyrek dinar çalanla bin dinar çalanın günahı aynı mıdır?" sorusunu cevaplarırken "mefsedetleri farklı olduğu için âhiretteki cezâları da bir değildir. Bin dinar çalanın elinin kesilmesi çeyrek dinarı çaldığı içindir." der ve uygulanan haddin günaha keffâret olacağını söylerken şöyle der: "hadler suçlunun günahlarına keffârettir. Aynı had cezâsı uygulandığı gibi bu haddin keffâret olacağı günah da aynıdır. Hırsızlık suçlarında, bir dinarın dörtte biri kadar olan kısım denktir, uygulanan had cezâsı bu miktar için olduğu gibi, bu cezâ sadece bu miktarın günahına keffâret olur. Geri kalan kısmının günahı âhirete kalır. Ancak bekar ve evli olma durumlarına göre zinâ suçu için uygulanan had cezâlarının farklı olması müşkil bir konudur. Allah (cc) bu zor meseleyi çözebilmeyi nasip etsin." İzz b. Abdisselâm haddi gerektiren miktarın üzerindeki kısmın günahının silinmeyeceği (işlenen suça tevbe edilmediği durum için) ve âhirete kalacağını söylerken maslahat ve mefsetet farkı yorumu yapmaktadır.⁴⁵

⁴¹ eş-Şâfiî ,VI,149. VII, Ebû-İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ el-Müzenî (264/877), *Muhtasaru'l-Müzenî*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1393 h., I, s. 304.

s. 48.; Nevevî, el-Mecmu, XX, s. 252.

⁴² Mâverdî, *el-Hâvî'l-Kebir fi Fikhi Mezhebi'l-İmam es-Şâfiî*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1994., X, s. 414, XV, s. 315.

⁴³ Beyhakî, *Hudûd* 26. *أَمَّا عَنْ ذَنْبِهِ هَذَا فَلَا يُسْأَلُ*

⁴⁴ Zekerîya el-Ensârî, *Esne'l-Metâlib fi Şerhi Ravdi't-Tâlib*, (thk. D. Muhammed Tâmir), 1.baskı, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye-IV ,IV, s. 2.

⁴⁵ İzz b. Abdisselâm, *Kavâid*, I, s.40.

İmam Nevevî, *Mecmû'* da hadlerin müslümanlar için günahları temizleyici olduğunu, kâfir için cezâ olduğunu tekrarlar.⁴⁶ Ancak Nevevî hadlerin günahlara keffâret olduğunu ifâde ederken keffâretleri istismar edenleri de eleştirir. "Had cezâsı benim günahımı temizler." diyerek içki içmenin, zinâ etmenin cehâlet olduğunu söyler. Çünkü Bu fiilleri işlemek haram olup ihram yasaklarında olduğu gibi fidye vermek ya da keffâreti göze almak haram fiili mübah kılmaz.⁴⁷ Had cezâsı uygulanmış kişiye de suçundan dolayı lanet edilemeyeceğini çünkü haddin günaha keffâret olduğunu söyler.⁴⁸ Zerkeşî, Bahru'l-Muhît'te hadlerin müslümanlar için günahlardan arındırma ve kâfirler için cezâ olduğunu tekrarlar. "Kâfir ecir ve sevap ehli olmadığı için onun için hadler lazım bir borcun ödenmesi gibidir." der.⁴⁹

İbn Hâcer, Ubâde hadîsini şerh ederken hadîste keffâretin genel manada tüm suçları kapsayıp kapsamadığını tartışır. İmam Nevevî şöyle demiştir: Bu rivayetin umum olan beyanı "kendisine ortak koşulmasını Allah asla bağışlamaz" ayetindeki muhassıs ile tahsis edilmiştir. Mürted, bu nedenle cezalandırılınca, bu ceza onun suçunun günahına keffâret olmaz. İbn Hacer bunu naklettikten sonra bu, "kim bu günahlardan birini irtikap eder" şeklindeki ifâdenin, yukarıda geçenlerin tümünü içine aldığı düşünüşümüzde geçerlidir ki ilk anda anlaşılana da budur." der. Tîbî "doğrusu bu hadîste kastedilen şirk, küçük şirk olan riyâdır. Hadîsteki şirk kelimesinin belirsiz (nekire) olarak kullanılması da bunu göstermektedir." dese de şirk kelimesi dindeki kullanımda tevhidin zıddını ifâde ettiğinden ve hadîste zikredilen suçların dünyada cezâsından bahsedilmesi, riyânın ise dünyada bir cezâsının bulunmaması sebebiyle bu görüş eleştirilmiştir.⁵⁰ İbn Hâcer bu hadîse muhatab olanların müslümanlar olduğu için tahsis ile müşrikleri çıkarmaya ihtiyaç olmadığını ve " sizden kim had suçu işlese " ifâdesinin bunu desteklediğini ve şirk sebebiyle öldürmeye had denemeyeceğini söyleyenlere hadîste geçen "femen" ifâdesindeki fâ'nın tertib ifâde edip sonraki kısmın önceki kısmın neticesi olduğunu ifâde eder . Müslümanların şirke düşmekten uyarılmasına da bir engel olmadığını şirk sebebiyle öldürmeye had denmemesinin sonradan oluşan örfi mana olduğunu

⁴⁶ Nevevî, *el-Mecmû'* , XIX, s. 189.

⁴⁷ Nevevîden naklen İbn Âbidîn, II, s. 544.

⁴⁸ Nevevî, *el-Minhâc Şerhi Sahihi Müslim b. El-Haccac*, 3. baskı, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1392h., XI, s. 185, s. 222.

⁴⁹ Zerkeşî, *Bahr*, II, s. 142,150.

⁵⁰ İbn Hâcer, *Fethu'l Bârî*, I, s. 68.

söyler.⁵¹ İbn Hazm ise hadîsi tahsis etmeden umum manada anlar. Pek çok alim de şirk dışındaki diğer suçlara tahsis edildiği görüşündedir.⁵²

İbn Hâcer, Ebû Hureyre'den nakledilen "Hadlerin bu suçları işleyenlere keffâret olup olmadığını bilmiyorum." rivayeti nedeniyle görüş beyan etmekten kaçınan âlimler olduğunu bildirmiş ve Ancak Ubâde hadîsinin senet açısından daha sahih olduğunu söylemiş ve İki rivayetin arasını tevil için şunu söylemiştir: Ebû Hureyre hadîsi, durumun Hz. Peygamber'e bildirilmesinden öncedir. Allah bu durumun cevabını Hz. Peygamber'e daha sonra açıklamıştır. Rivayette geçen "cezâlandırılırsa" ifâdesi hakkında "hırsızlık suçu karşılığında el kesme, zinâ suçu karşılığında celde vurulması veya recm cezasını kastetmiştir." denilmiştir. İbn Hâcer kısasın caydırma için değil keffâret amaçlı olduğunu savunarak şöyle der: " maktul, kâtilin (kısas yoluyla) ölüm cezası almasıyla hakkını en güzel şekilde almış olur. Çünkü haksız yere öldürülen kişinin günahları bağışlanır. Zira bu konuda şu hadîs bulunmaktadır: "Kılıç (yani haksız yere öldürülmek), günahları siler."⁵³ İbn Mesud'un rivayetine göre "(Bir müslumanın başına) öldürülme gelince, bütün günahları siler."⁵⁴ Hz. Aişe'den merfu olarak: "Öldürülme, rastladığı bütün günahları siler. Şayet öldürülmüş olmasaydı, günahları silinmeyecekti. Kişiye bundan daha büyük hangi hak ulaşabilir?"⁵⁵ rivayet edilmiştir. İbn Hâcer'e göre kısas yoluyla öldürme cezâsı yalnızca başkalarını caydırmak için konulsaydı, maktulün velilerinin kâtili affetmesi hükmü konulmazdı. İbn Hâcer kâzifin şahitliği meselesinde zinâ iftirâcısının had cezâsı uygulandıktan sonraki durumunun had cezâsı uygulanmadan önceki durumundan hayırlı olduğunu söyler ve hadlerin günahlardan arındırdığı ve keffâret olduğu görüşünü tekrarlar. O, had uygulanan kişi tevbe etmese bile cezânın günahlara keffâret olduğunu kabul eder.⁵⁶ "Bu onun için keffâret ve temizliktir" şeklinde gelen rivayeti de kazf cezâsı uygulanan kişinin şahitliğinin kabulüne ve günahından arındığına delil sayar.⁵⁷ Remlî de, *Minhac* şerhinde dünyada iken had cezâsını çeken kişinin tevbe etmese bile âhirette aynı suçtan cezâlandırılmayacağını

⁵¹ İbn Hâcer, *Fethu'l-Bârî*, I, s. 68-69.

⁵² Ebû Umr Yûsuf b. Abdillâh **İbn Abdilberr** (h. 463), *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-Meanî ve'l-Esânîd* (tah. Mustafa el-Alevi), *Vezeratu Umûmu'l-Evkâf, Mağrib*, I-XXIV, IX, s. 244.; Şevkânî, *Neyl*, VII, s. 62.

⁵³ Muhammed **İbn Hibbân**, *Sahîh*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, I-XVIII, Siyer 6; Darimî, *Cihad* 20; Beyhakî, *Siyer* 153. *إِنَّ الْمَيِّتَ مَحَاءٌ لِلْخَطِيَا*

⁵⁴ İbn Hâcer, *Fethu'l-Bârî*, I, 128; Münâvî, VII, s. 7. *إِذَا جَاءَ الْقَتْلُ مَحَا كُلَّ شَيْءٍ*

⁵⁵ İbn Hâcer, *Fethu'l-Bârî*, I, 128; Aynî, *Umde*, I, s. 419; Münâvî, VII, s. 7.

لَا يَمُرُّ الْقَتْلُ بِذَنْبٍ إِلَّا مَحَاهُ فَلَوْلَا الْقَتْلُ مَا كَفَرْتَ ذَنْبِيهِ وَأَيُّ حَقٍّ يَصِلُ إِلَيْهِ أَعْظَمُ مِنْ هَذَا

⁵⁶ İbn Hâcer, *Fethu'l-Bârî*, I, s. 68-69. *وَيُسْتَفَادُ مِنَ الْحَدِيثِ أَنَّ إِقَامَةَ الْحَدِّ كَفَّارَةٌ لِلذَّنْبِ وَلَوْ لَمْ يَثْبُتِ الْمَحْدُودُ وَهُوَ قَوْلُ الْجُمْهُورِ*

⁵⁷ Buhari, *Hudûd* 14. *فَمَنْ أَصَابَ مِنْ ذَلِكَ شَيْئًا فَأَجِدَ بِهِ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَطَهْرٌ*

söyler. Ancak aynı suçta ısrar ederse veya suça karşı cüretkâr olursa ahirette cezâlandırılacağını belirtir. Aynı eserin hâşiyesinde kısas hakkında İbnü'l-Arabî'den bu cezânın Allah hakkı ve maktulün velisi hakkında olduğunu, öldürülen kimsenin ise âhirette hakkını talep etme hakkı olduğunu söyler.⁵⁸ Şirvânî de *Tuhfetu'l-Minhac* hâşiyesinde tevbe etsin ya da etmesin had uygulanan kişinin ahirette cezâsının düşeceğini söyler.⁵⁹ Büceyrimî de hadlerin Müslüman açısından günahı silme (cevâbir) kâfir açısından genel önleme (zevâcir) olduğunu belirtir. O, cezaların günahı silmesi ve eksigi telafi etmesi ve hiç olmamış gibi yapması açısından keffâret diye adlandırıldığını, caydırıcı bir özellik taşımasından dolayı hadlerde caydırıcı etki gösterdiğini vurgular.⁶⁰

3. 2. Mâlikî Mezhebi

Kurtûbî, hadlerin keffâret olmasına dair şu rivayeti nakleder. “Hz.Aişe’ye *zinâ iftirâsında bulunan Abdullah b. Ubey’in had cezâsına çarptırılmamasının sebebi Allah’ın ona âhirette büyük bir azab hazırlamasındandır. Eğer had cezâsı uygulansaydı âhiret azabı hafifleyecekti. Müslümanların had cezâsı ise günahlarının temizlenmesi ve âhirete cezâsının kalmaması içindir.*”⁶¹ Suyûtî de münafıklara had uygulanmamasını “hadler temizlik içindir, onlar ise buna ehil değildir.” diyerek açıklar.⁶² Neseî ve Aliyü'l-Kârî de *ifk* hâdisesine karışan müslümanlara had vurulmasını onlara ahirette cezâ kalmaması, İbn Ubey’e uygulanmamasını da azabının hafiflememesi olarak açıklar.⁶³ İbn Ubey’e had uygulanmaması hakkında; kavminin kalbini İslâm'a ısındırmak ve oğluna duyulan saygı sebebiyledir. Bir de bu hususta fitnenin alevini söndürmek maksadıyladır. Zira kavminden fitnenin uçları görünmeye başlanmıştı.⁶⁴ denmektedir. İbn Abbas'tan Rasûlullah (sav)'ın İbn Ubey'e seksen celde vurduğu, ahirette de bu suçundan azab göreceği rivayeti gelmiştir.⁶⁵ onun suçunu kabul etmediği, hadler de ancak ya ikrar ya da

⁵⁸ Semseddin Muhammed b. Ebil Abbas **er-Remlî**, *Nihâyetü'l Muhtâc Şerhi Minhâc*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984, I-VIII,, VIII, s. 8.

⁵⁹ Abdulhamid **eş-Şirvânî**, *Havâşî'ş-Şirvânî ala Tuhfeti'l-Muhtac*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, I-X, X, s. 245. أن الحدود كفارة وإن لم يتب المحدود

⁶⁰ Süleyman b. Umer b. Muhammed **el-Büceyrimî**, *Büceyrimî ale Şerhi Minhac*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Diyarbakır, I-IV, IV, s. 57.

أنها جائرة كسجود السهو يجبر الخلل الواقع في الصلاة فكأنه لم يوجد وهو ما رجحه ابن عبد السلام أو تخففه بناء على أنها زاجرة كالحدود لأن بسببها ينزجر عن ارتكاب الموجب

⁶¹ Muhammed b. Ahmed el-Ensari **el-Kurtubî**, *el-Cami' Li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1988., XII, s. 202; Suyûtî, *Şerh-i Sünen-i İbn Mâce*, I, s. 185.

⁶² Suyûtî, *Şerh-i Sünen-i İbn Mâce*, I, s. 185. وإنما لم يحد المنافقين لأن الحد للتطهير وهم ليسوا أهلاً لذلك

⁶³ el-Aynî, XXVIII, s. 66. وأما ابن أبي فأنه لم يحد لئلا ينقص من عذابه شيء أو إطفاء للفتنة وتألفاً لقومه

⁶⁴ Kurtubî, XII, s. 212.

⁶⁵ Kurtubî, XII, s. 201.

beyyine ile uygulandığı için ona had uygulanmadığı da söylenmiştir. Cezâsının âhirete kalması için ısrarcı olunmadığı da savunulmuştur.⁶⁶

Şâtıbî, suç işlemekten alıkoymayan cezâlar hakkında "cezâlardan gözetilen amaç, sadece suçların önünü almak değil; başka bir amaç da işlenen suçlara keffâret olmasıdır. Çünkü uygulanan hadler, suçların engellenmesi gayesi yanında cezalandırılanlar için de birer keffâret olur."⁶⁷ der. Şâtıbî hadlerde hem inzicar hem de keffâret amacı olduğunu ifâde eder. Ancak onun bu ifâdesinden hadlerin asıl amacının caydırma şekliyle maslahatları korumak olduğu, temizlemeyi ise asıl maksat yanında ikincil bir maksad saydığı anlaşılmaktadır. Haram olan şeyleri cezâ görmek korkusuyla terk edenlerin, ya da insanlardan utandığı için haramları terkeden kimsenin durumundan dolayı hadler günaha keffâret (örtücü) kabul edildiğini söyler.⁶⁸

Hattâbî, ölüm cezâsı gerektiren bir suç işleyip vicdan azabı çeken ve mahkemeye de intikal etmemiş kişinin intihar etmeyi düşünmesinin doğru olmayacağını söyleyip tevbe edip suçunu gizlemesinin daha doğru olacağı, temizlenmek istiyorsa o halde cezâyı uygulaması için yetkililere teslim olunmasını tavsiye eder.⁶⁹ Cezâların suçun bedelini ödediği duygusunu hissettirerek vicdanı rahatlatacağına, bu sebeple temizlenme kabul edilmesi gerektiğine vurgu yapar.

İbn Ebi Zeyd Kayrevânî, hadlerin usulcülere göre can, din, mal, nesil, ırz maslahatlarının korunması için olduğunu, hadlerin cevâbir yani keffâret için olduğunu söyleyenlerin ise daha isabetli olduğunu belirtir.⁷⁰ Adevî⁷¹ de büyük günahların hadlerle, mebrur hacla veya Allah'ın fadlı ile silineceğini söyler. Had cezâsı uygulanan kişi veya hac-ı mebrur yapan kişi günahına tevbe etmemiş olsa bile günahlarına keffâret olacağını söyler. Bu nedenle de hadler zevâcir değil, cevabir yani keffârettir der.

Maslahat-ı mürseleyi en fazla kullanan ve maslahatların korunması ve makasıd konusunu ayrıntılı olarak ele alan Mâliki bilginlerinin fûru eserlerinde

⁶⁶ Muhammed et-Tantavî, *et-Tefsîru'l-Vâsît*, Dâru Nehda, Kahire 1997-1998, 1. baskı, X, s. 94.

⁶⁷ İbrahim b. Musa b. Muhammed es-Şâtıbî (790/1388), *el-Muwâfakât fi Usûli's-Şeri'a* (thk. Ebû Ubeyde), 1. Baskı, Dâru İbn Affan, Kâhire 1997/1417, I-IV, II, s. 86.

⁶⁸ Şâtıbî, I, s. 451

⁶⁹ Hattâbî, III, 358.

⁷⁰ Nefrâvânî, II, s. 178. أن الحدود جوارب وهو قول أكثر العلماء ،

⁷¹ Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed el-Adevî (h. 1189), *Hâşiyetu'l-Adevî ala Şerhi Kifâyeti't-Tâlibi'r-Rabbânî* (tah. Yûsuf Muhammed el-Buka'î), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994/1414; I, s. 78.

فإن الصَّحِيحَ أَنَّ الْخُدُودَ جَوَابِرٌ أَيَّ كَفَّارَاتٍ لَا زَوَاجِرَ، فَإِنَّ زَنَا وَحَدَّ حَصَلَ تَكْفِيرَ الزَّنَا وَإِنَّ لَمْ يَنْتَبَ، وَكَذَا الْحَجُّ الْمَبْرُورُ يُكْفِرُ الْكَبَائِرَ وَإِنَّ لَمْ يَنْتَبَ

hadlerin amacını caydırıcılık olarak değil de keffâret olarak ele almasını, usul eserlerinde ise caydırıcılık özelliğine atıf yapmasının dikkate değer bir fark olduğu kanaatindeyiz.

3. 3. Hanbelî Mezhebi

Ahmed b. Hanbel "hadler ehline keffârettir" hadîsini müsnedinde nakleler ve bu hadîse istinaden hadlerin keffâret olduğunu savunduğu rivayet edilir.⁷² İbn Teymiyye, hadlerin keffâret olması hakkında zındıkların tevbe etseler bile samimi olmama ihtimali sebebiyle öldürüleceklerini samimi iseler had ile Allah'ın bunu onlar için bir temizlenme sayacağını söyler ve zinâ veya hırsızlık gibi suçlar sebebiyle mahkemeye intikal edenlerin tevbe etseler bile cezâlandırıldığını söyler.⁷³ Tevbelerinde samimi iseler bu cezâ onlara keffâret olur, samimi değiller ise cezâlarını çekmiş olurlar demektedir. Bu ise haddin ancak tevbe ile günahı sileceğini söylemektir.

İbn Teymiyye orta bir yol bulmaya çalışır ve şöyle der: "Hadler günahları temizler, tevbe de. Ancak Mâiz ve Gamidli kadın, tevbe yoluyla temizlenmek yerine had yoluyla temizlenmeyi seçmiştir. Had cezâsı dışında başka bir yolla temizlenmeyi istemediler. Bu sebeple Resulullah onlara had yoluyla temizlenme yerine başka şekilde temizlenme yolunu gösterdi. Mâiz'le alakalı : "*Onu bıraksaydınız da tevbe etseydi. Allah da tevbesinin kabul etseydi...*" diye demiştir. Had ile cezâlandırma durumu kesinleşince artık haddi uygulamamak olmaz. Günahını itiraf edip had cezâsının kendisine tatbik edilmesini isteyen adama Rasulullah'ın: "*Git, Allah senin günahını bağışlamıştır.*" dediği gibi yönetici haddi uygulamamakta serbesttir. Hadden başka şeyle temizlenmeyi kabul etmeyerek illa da haddin uygulanmasını isteyen Mâiz ile Gamidli'nin Rasulullah tarafından hadde tabi tutulmaları, yöneticinin had cezâsını uygulama serbestisine sahip olduğunu ispatlamaktadır. Bu yöntem, suçlu tövbe ettikten sonra kendisine had tatbik etmek caiz olmaz diyenlerle, haddin düşürülmesi hususunda tevbenin etkisi olmaz diyenlerin arasında orta yolda bulunan bir yöntemdir."⁷⁴ Ancak bize göre, had gerektiren bir suç işlediğini zanneden kişiyi tevbe ile göndermesi ya da sadece kendi ikrarı ile suçunu itiraf ettikten sonra itirafından dönen kişi için bıraksaydınız demesi hadlerde yöneticinin serbest olduğuna delil olamaz. Bizce

⁷² Ebu İshak Burhaneddin **İbn Muflih** (884 / 1479), *el-Mubdi' fi şerhi'l-Mukni'*, I -XI, el-Mektebetü'l-İslami, Beyrut 1980, IX, s. 279.

⁷³ Ebü'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm **İbn Teymiyye**, *es-Siyasetü's-Şeri'yye*, 1. baskı, Vüzerâtu's-Şuuni'l İslâmi, Suudi Arabistan 1418 h., I, s. 98.

⁷⁴ İbn Kayyim, *Kıyas*, (Çev.: Cemal Güzel) Tevhid yayınları, İstanbul 1996, s. 172-174.

tevbe, uhrevî sorumluluğu kaldırsa bile sosyal sorumluluk açısından yeterli değildir. Pişmanlık duygusu ve kendi eliyle teslim olma halleri bulunsa da evrensel değerlerin ihlal edilmesi ve toplum emniyetinin ihlal edilmesi, suçlunun bunu fırsat bilip her defasında tevbe ettim dememesi ve başkalarını da suç işlemeye teşvik olmaması ve kamunun suçtan duyduğu rahatsızlığa karşı haklı talepleri açısından suçlu cezâlandırılmalıdır.

İbn Kayyım, kâzifin had cezâsı uygulandıktan sonra tevbe etmezse şahidliğinin kabul edilmeyeceğini, tevbeden sonra ise şahidliği kabul eden ve etmeyen olarak iki farklı görüş olduğunu beyan ettikten sonra şahidliğini kabul etmeyenlerin görüşlerini açıklarken had cezâsının kazifi günahı temizlediğini ya da günahını tamamen kaldırdığını, kazifin hadden sonraki durumunun hadden önceki halinden daha hayırlı olduğunu söyler.⁷⁵

İbn Recep, Ubâde hadîsini zikrettikten sonra ukûbat kapsamını geniş tutarak hadleri, ta'zîrleri, hastalık, elem, bela ve musibet gibi hâdiseleri de keffâret olan ukubattan sayar. Peygamberin "müşlümanın başına gelen hastalık, bela, hatta diken batmasına varıncaya kadar her şeyi, Allah o müşlümanın hatalarına keffâret kılar" hadîsini ve Hz.Ali'nin "kime had uygulanırsa ona kefarettir" sözünü delil sayar.⁷⁶

3. 4. Hanefî Mezhebi

Hanefî hukukçular genel olarak had cezâlarının keffâret amacı olduğunu kabul etmeseler de Hanefî hukukçulardan Tahavî, had cezâlarının şirk dışında keffâret amaçlı olduğunu söyler. Kur'ân'da hem uhrevî hem de dünyevi cezâsından bahsedilen eşkiyalık (hirabe) cezâsı ise âhiret cezâsını kaldırmaz demektedir.⁷⁷ Zeyleî, Kenz Şârihi Semerkandî'nin de had cezâsı uygulanan veya kısas edilen müşlümanın âhirette cezâ görmeyeceğini, haddin günahını sileceğini söylediğini nakleder.⁷⁸

⁷⁵ İbn Kayyım, *İ'lâmu'l-Muvakkîin an Rabbi'l-Âlemîn* (thk: Muhammed Mutasimbillah el-Bagdadi) Beyrut 1418/1998,, I, s. 97,98., II, s. 100.

⁷⁶ İbn Recep, Zeynuddin Abdurrahman b. Ahmed, *Câmiu'l-Ulûm* (thk. Suayb arnavud, İbrahim Bacis) 7. baskı Müessesetu'r-Risale, Beyrut 2001, 1422 h., I, s. 171-172.

⁷⁷ Ebû Cafer et-Tahavî (321/933), *Müşkilü'l-Âsâr* (tah. Şuayb el-Arnaut), 1.baskı, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1410, I-XV, I, s. 181. وَنَحْنُ نَعْلَمُ أَنَّ مَنْ أَشْرَكَ بِاللَّهِ فَعُوقِبَ عَلَى شِرْكِهِ لَمْ تَكُنْ نِلْكَ الْعُفُوبَةَ كَقَارَةِ لَهُ.

⁷⁸ Fahrüddîn Osman b. Ali ez-Zeyleî, (743/1343), *Tebyînü'l-Hakâik alâ Kenzi'd-Dekâik*, 1. baskı, Matbaatu'l-Emiriye, Bulak Kahire 1313, III, s. 163.

قَالَ السَّمَرْقَنْدِيُّ شَارِحُ الْكَنْزِ عِنْدَ هَذِهِ الْمَقَالَةِ اعْلَمْ أَنَّ الْمُسْلِمَ إِذَا حُدَّ أَوْ أُقْتَصَّ فِي الدُّنْيَا لَا يُحْدُ وَلَا يُقْتَصُّ فِي الْآخِرَةِ لِقَوْلِهِ - عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ - «مَنْ أَدْنَبَ دُنْبًا فَعُوقِبَ بِهِ فِي الدُّنْيَا لَمْ يُعَاقَبْ بِهِ فِي الْآخِرَةِ» اهـ.

Dihlevî'ye göre Had cezâsı, caydırıcı olmasının yanında iki yönden keffâret olabilir. Günahkar : Ya Allah'ın emir ve hükmüne boyun eğmiş, kendini Allah'a teslim etmiş olur. Bu durumda keffâret (had) onun hakkında büyük bir tevbe olur. Bunun delili de Rasûlullah'ın (s.a.) Mâiz hakkında söylediği: "*O, öyle bir tevbe etti ki, bu tevbe ümmeti Muhammed arasında pay edilse, hepsine yeterdi.*"⁷⁹ beyanıdır. Ya da suçluya eziyet ve cezâ şeklinde olur. Bu durumda o suç, Allah'ın hikmeti gereği, onu işleyenin canında ya da malında cezâsını bulmasını gerektirir. Bu durumda haddi uygulayan, cezalandırmada Allah'ın halifesidir.⁸⁰ Dihlevî'nin birinci tezi zaten tevbe kapsamında değerlendirilebilir. İkinci tezi ise Hanefîlerin genel kabulünün dışına çıkıp keffâreti savunanların görüşüne destek vermektedir.

Zinâ yaptığını itirafla gelen tevbe etmiş demektir. Tevbe eden ise, o günahı işlememiş gibidir. Bu durumda ise had uygulanmamalıydı. Ancak burada haddin uygulanmasını gerekli kılan başka gerekçeler vardır. Öncelikle tevbenin açıkça ifadesi ve suçu ikrar, hadleri kaldıracak olsaydı, her zinâ edenin yakalanacağını anladığında tevbe etmiş gibi yapıp cezadan kurtulması gerçekleşecekti. Bu durum, ümmetin maslahatlarına aykırı bir durumdur. Dihlevî bu durumda tevbenin sahih olduğunun isbatı için o ağır cezâyı razı olması gerektiğini belirtir. Bundan dolayı "*Gerçekten o öyle bir tevbe etti ki, bu tevbe ümmet-i Muhammed arasında taksim edilse, onlara yeterdi.*"⁸¹ buyurulmuştur. Gâmidiyeli kadın hakkında da "*Bu kadın öyle bir tevbe etmiştir ki, onu bir baççı (vergi memuru) yapsaydı mutlaka mağfiret olunurdu.*"⁸² buyurulmuştur. Dihlevî bu yorumlarında İbn Teymiyye ile benzer yaklaşım sergilemektedir.

Timurtâşî, *Tenvirü'l-Ebsâr*'da ve el-Haskefî *ed-Dürrü'l-Muhtar*'da "haddi gerektiren kötü fiillerden insanları alıkoymak ve menetmek için Allah'ın hakkı olarak yerine getirilmesi gerekli olan ve miktarı belirlenmiş bir cezâ olan hadler Hanefîlere göre; günâhtan temizleyici değildir. Bilâkis günâhtan temizleyici olan

⁷⁹ Müslim, Hudûd 5, 16 ; Nesâî, Hudûd 5; İbn Hazm, XII, s. 17. لقد تاب توبة لو قسمت بين أمة لوسعتهم.

⁸⁰ Şâh Veliyyullâh **ed-Dihlevî** (1114-1176/1702-1762), *Hüccetullâhi'l-Bâliga* (thk: Seyyid Sâbık), Daru'l-Cil, Beyrut 2005 , II, s. 505.

⁸¹ Buharî, Muharibîn 10; Müslim, Hudûd 5; Beyhakî, İkrar 2; Nesâî, Recm 5; Ebû Dâvud, Hudûd 25; Tirmizi, Hudûd 9. لقد تاب توبة لو قسمت بين أمة لوسعتهم.

⁸² Müslim, Hudûd 22, no: 1695; Ebû Dâvud, Hudûd 24, 25, no: 4434, 4441.

tevbedir. Tevbenin dünyada haddi düşürmeyeceğine ise Hanefîlerin ittifakı vardır.”⁸³ der.

Hanefîlere göre suçun âhirete ait günahı ancak samimi tevbe ile mümkündür. Bazı Hanefî şarihlerin “cezânın aslî amacı caydırmak iken, tathir/günahın silinmesi ikincil amacıdır.” Yada “günahdan temizlemek asıl amaç değildir” sözünün “günahdan temizlemek de cezâların amacıdır ancak asıl amaç sakındırmaktır” manasını ifâde ettiği için itiraz etmişlerdir.⁸⁴ Hanefî hukukçularına göre hadlerden maksad caydırma (mevânî-zevâcir) olup⁸⁵ hadlerin günahlara temizleme amacı (keffâret-cevâbir) yoktur. Mürtedlere had cezâsı uygulanması da onları caydırma amaçlıdır. Çünkü kâfirlerin cezâ ile günahdan temizlenmesi mümkün değildir. Hadlerin günaha keffâret olması suçlunun tevbe etmesine bağlıdır. Tevbe ise ibadet olduğundan kâfirler ise ibadet ehli değildir.⁸⁶ İbn Hümam’a göre de günahı temizlemenin asıl maksad olmadığına haddin kâfirler hakkında da uygulanması delil olarak gösterilmiştir. Hadlerin keffâret olduğunu savunanların haddin kâfirin günahını düşürmediğini söylerlerse bunun için sem’i delile ihtiyaçları olur. Haddin günahı düşürmediğinin delili kâfire de uygulanmasıdır. Kâfir ibadet, sevap ve ecir ehli olmadığından cezâ çekerek günahdan temizlenemez.⁸⁷ Ancak İbn Nuceym “sabretmese bile insana istemediği bir şeyin isabet etmesiyle de keffâretin cevazı mümkündür.” demektedir.⁸⁸

Hanefî hukukçuları hadlerin keffâret olduğuna dair bazı hadîsleri suçlunun cezâ esnasındaki tevbesine yormaktadırlar.⁸⁹

4. Haddin Düşürülmeye Çalışılması

Hadlerin günaha keffâret olmadığını savunanlar suçluya suçunu gizleyip tevbe etmesinin telkin edilmesini de hadlerin keffâret olmadığına delil saymışlardır. Hz. Peygamber, suçların mümkün olduğu ölçüde örtülmesini ve

⁸³ Siracuddin Umer b. İbrahim **İbn Nuceym** (1005/1596) *En-Nehru'l Faik Şerhi Kenzi'd-Dekaik*, (tah. Ahmed İzz) *Dâru'l-Kitâbi'l-İlmiye*, Beyrut 2002/ 1422 I-III, III, s. 164-165. ; Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulaziz **İbn Abidin** (1252/1836), *Reddu'l-Muhtâr*, *Dâru'l-Fikr*, Beyrut 1992, I-VI, IV, s. 4.

⁸⁴ Alaeddin Ebû Bekr b. Mesûd **el-Kâsânî** (587/1191), *Bedâiu's-Sanâi fi Tertîbi's-Şerâi'*, 2. baskı, *Dâru'l-Kütübi'l-İlmiye*, Beyrut 1986/1406, Kâsânî, VII, s. 64. ; İbn Hümam, V, s. 211; Muhammed bin Feramuz **Molla Hüsrev** (885/1480), *Düreru'l-Hukkam fi Şerhi Güreri'l-Ahkâm*, Daru İhya-ül Kütüb-ül Arabiyye I-II, trs., II, s. 61.

⁸⁵ İbn Hümam, V, s. 211.; İbn Âbidîn, II, s. 61.

⁸⁶ İbn Hümam, V, s. 211-213.

⁸⁷ İbn Hümam, V, s. 212.

⁸⁸ İbn Nuceym, *Bahr*, V, s. 2.

⁸⁹ İbn Hümam, V, s. 211-213.

şüphede bulunduğunda hadlerin uygulanmamasını istemiş, suçunu itiraf etmek isteyenleri başlangıçta dinlemekten kaçınmış, diğer taraftan da "Allah'ın koyduğu cezâlardan bir cezânın infâzının yeryüzüne kırk sabah yağmur yağmasından daha hayırlı olacağını" ifade ederek⁹⁰ sabit olan bir suça gereken cezâyı vermenin adâlet ve rahmet olacağına işaret etmiştir.

Hırsızlık yaptığını itiraf eden birisine "Sanmam ki çalmış olarsın?" demesi ve bu sözünü iki ya da üç defa tekrar etmesi⁹¹ nedamet edip günahı itiraf eden kimseden, haddi düşüren çarelere baş vurmaya hakkı olmasıyla izah edilmiştir.⁹² Mâiz b. Mâlik de Resulullah'a gelip "Beni temizle" dediğinde Resulullah tövbe ve istiğfarda bulunmasını söyleyerek üç kez geri gönderdi. Dördüncüde "Seni hangi konuda temizleyeyim?" dedi. Mâiz; "Zinâdan" dedi. Resulullah, onun akıl hastalığı ve sarhoşluğu olup olmadığını sordu. Bunların olmadığı anlaşılınca "Belki de sadece öptün ya da dokundun yahut da bakmışsındır!" dedi. Böyle olmadığı cevabını alınca açıkça zina fiilini tarif etmiştir. Adamın evet demesi üzerine de recmedilmesini emretmiştir.⁹³ Daha sonra "Mâiz öyle bir tövbe etti ki, bu tövbe bir ümmet arasında paylaşılırsa onlara yeterdi"⁹⁴ buyurmuştur. Bu rivayetten de anlaşılacağı gibi ihtiyatlı davranılması hadlerde esastır. Bu sebeple bu gibi konularda suç fiilinin gerçekleşip gerçekleşmediğinin iyice araştırılması ve kararın temkinli verilmesi gerekir. Öte yandan modern hukukta masumiyet karinesi ve şüpheden sanığın yararlanması olarak ifâde edilen ilkenin Peygamber döneminden itibaren ilke olarak benimsendiği de anlaşılmaktadır.⁹⁵ Bu durum cezânın uygulanma alanının daraltılmasını ve en ufak şüphede kalmayınca kadar cezâyı infâz etmemeyi netice verir.

⁹⁰ İbn Mâce, Hudûd, Hadlerin İkamesi Babı 3. إقامة حد من حدود الله خير من مطر أربعين ليلة في بلاد الله عز وجل

⁹¹ Ebû Dâvûd, Hudûd, 8 h. no: 4382; İbn Mâce, Hudûd, 29, hadis no: 2597; Nesâî, Kat'u's-Sârik 3, h. no: 7363.

أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أُتِيَ بِلِصِّ قَدْ اعْتَرَفَ اعْتِرَافًا، وَلَمْ يُوْجَدْ مَعَهُ مَتَاعٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا أَخَالَكَ سَرَقتُ؟ قَالَ: بَلَى، فَأَعَادَ عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ، أَوْ ثَلَاثًا، فَأَمَرَ بِهِ، فَقَطَعَ، وَجِيءَ بِهِ، فَقَالَ: اسْتَغْفِرُ اللَّهَ، وَتُبُّ إِلَيْهِ قَالَ: اسْتَغْفِرُ اللَّهَ، وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فَقَالَ: اللَّهُمَّ ثُبِّ عَلَيْهِ ثَلَاثًا

⁹² Dihlevî, ter. II, s. 517.

⁹³ Buhârî, Hudûd 22; Müslim, Hudûd 24; Şevkânî, Neylu'l-Evtar, XII, s. 498.

لعلك قبلت أو غمزت أو نظرت؟ قال: لا. قال: «أفكتها لا يكتى» قال: نعم. قال: «فعند ذلك أمر برجمه»

⁹⁴ eş-Şevkânî, Neylül-Evtâr, VII, s. 95,109; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeyleî (762/1360), Nasbu'r-Râye li Ehâdisi'l-Hidâye(thk. Muhammed Avvame) 1. baskı, Müessesetu'r Reyyan, Beyrut 1997/1418.,I-IV, III, s. 314

⁹⁵ Sabri Erturhan, "İslâm Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi", C.Ü. İlahîyat Fakültesi Dergisi, VI/2, 179-205 (2002),s. 181-188.

Zinâyı örtmek müstehaptır. Nitekim, Rasûlullah (s.a.s.), Hezzâl'a Mâiz hakkında: "Onu elbisen ile örtseydin, bu yaptığından daha hayırlı olurdu."⁹⁶ demiştir. Yine bir hırsız yakalayıp getiren kişinin el kesme kararı çıkınca "vaz geçtim" demesi üzerine " bana gelmeden önce affetseydin ya!" demiştir.⁹⁷ Kul ile Allah arasında kalan meselelerde tevbenin emredilmesi ve çeşitli yollarla haddi şüphelerle düşürmek için çözüm aranması müstehaptır.⁹⁸ Bu aleni olmayan durum içindir. Eğer zinâ alenilik kazanırsa bunu örtmek değil caydırıcı olması için cezâlandırmak gerekir.⁹⁹ Peygamber kendisine gelmeden önce yani mahkeme huzuruna çıkmadan önce meseleyi halletmelerini, mahkemeye çıktıktan sonra ise hadlerde af olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁰ Sultanın huzuruna çıktıktan sonra suçlunun affı için aracı olana da affedecek olan sultana da lanet etmiştir.¹⁰¹ Davacıyı şikâyetten, şahidleri şahidlikten, itirafçıyı itiraftan vaz geçirmeye dair îmâ ve telkinlerin amacı; insanlar arasında husumete engel olmak, suçun toplumda ifşâ yoluyla yaygınlaşmasını önlemek, suçluların pişmanlık kapısını açık tutup tevbe etmelerini sağlamak, cezâ alanını daraltmak gibi insânî sebeplerdir.¹⁰² Cezânın en önemli amacının suçluyu ıslâh olduğu ve buna en tesirli yolun tevbe olduğu açıktır.¹⁰³

Sonuç

Cezâlandırmanın günahlara keffâret olup olmayacağına dair iki farklı yaklaşım olduğunu görmekteyiz. Cezâların keffâret/günahı silme ve uhrevî sorumluluğu kaldırma özelliğini kabul eden hukukçular hadler dışındaki cezâlarda da ikiye ayrılmış. Bir kısmı hadîsin manasını genel almış ve tüm cezâları hatta başa gelen tüm musibetleri, insanlara musallat olan şerli kimseleri bile buna dâhil etmiştir. Bir kısmı ise cezâ hukuku alanında sadece hadlerin keffâret olduğunu söylemiştir. Onlara göre hadler ve kısas ağır müeyyideler

⁹⁶ **Mâlik b. Enes**, *el-Muvattâ* (thk. d. Takiyyuddin en Nedvi), 1. baskı, Dâru'l-Kalem, Dimesk 1991, Hudûd 2; Beyhaki, Hudûd 10. هَلَّا تَرَ كُنْمُوهُ فَلَعَلَّهُ يَتُوبُ فَيُتُوبَ اللَّهُ عَلَيْهِ يَا هَزَّالَ لَوْ سَنَرْتَهُ بِتُوبِكَ كَانَ خَيْرًا لَكَ مِمَّا صَنَعْتَ

⁹⁷ Ebû Cafer **et-Tahavi** (321/933), *Müşkilü'l-Âsâr* (tah. Suayb el-Arnaut), 1.baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1410, I-XV, VI, 155; Nesâî, Hırsıza Telkin Babı, hadis no: 7365; İbn Hazm, *Muhallâ*, XII, s. 53. فَلَوْلَا كَانَ هَذَا قِيلَ أَنْ تَأْتِيَنِي بِهِ يَا أَبَا وَهْبٍ

⁹⁸ Dihlevî, *Hüccetullâhi'l-Bâliğa* ter. II, s. 509.

⁹⁹ İbn Hâcer, *Fethul Bari*, XII, s. 125.

¹⁰⁰ Ebû Dâvud, Hudûd 5, 4378; İbn Hazm, XII, s. 55. تَعَاوُوا الْخُدُودَ فِيمَا بَيْنَكُمْ فَمَا بَلَّغْتُمْ مِنْ حَدِّ فَقَدْ وَجِبَ. إِذَا بَلَّغْتَ بِهِ إِلَى السُّلْطَانِ فَلَعَنَ اللَّهُ الشَّافِعَ وَالْمَشْفَعِ.

¹⁰¹ Mâlik, hadis no: 1525, Tahavi, IV, 384

¹⁰² Sabri **Erturhan**, "Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslâm Cezâ Hukuku Açısından Değerlendirilmesi", *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: V, sayı: 2, 2001, s. 259-291

¹⁰³ **ez-Zuhaylî**, *el-Fıkhul İslâmî ve Edilletüh*, 4. baskı, Dâru'l-Fıkr, Dimask 1405/1985, VII, s. 480.

olduğu için geçmişe dönük olarak suçlunun işlediği suçun telâfi edicisi ve âhiret sorumluluğunu kaldırıcı iken, ileriye dönük olarak da suçu işleme niyetinde olanları caydırıcı özelliktedir.

Keffâreti savunanlar zaten dünyada ağır bir müyyide ile cezâsını çeken suçluya bir de aynı suçtan âhirette cezâ vermek ilâhî adâlete sığmaz derler. Ne kadar tevbe ederse etsin içi rahat olmayan ve âhirete tertemiz gitmek için peygambere gelip beni temizle diyen, suçunu gizlemek yerine âhirette cezâ çekmemek için adâlete teslim olan sahabelerin tavrı da cezânın temizleyiciliğine açık delil sayılmıştır. Bu görüştekiler, “cezâların âhiret sorumluluğunu kaldırmadığını savunmak, suçluların cezâsını âhirette çekip dünyada cezâdan kurtulmak için kendilerini gizlemelerine sebep olabilir.” derler. Cezânın ardından tevbeyle mecbur saymamakla beraber, cezânın ardından tevbeyle daha güzel bulmuşlardır. Tevbe etsin veya etmesin şirk dışında tüm suçların karşılığı dünyada görülme bile Allah dilerse affedeceğinden cezâsını dünyada çekmiş kişinin âhirette affedilmesi makul, adil kabul edilmektedir.

Hadlerin mutlak olarak keffâret olduğunu savunanlar çoğunluktadır. Hadîs imamları koydukları başlıklarla bu yönde görüş belirtmektedirler. Hirabe suçu dışındaki hadlerin keffâret amaçlı olduğunu söyleyen Tahavî, İbn Hazm ve Kurtûbî gibi âlimlerin savunduğu bir diğer görüş de vardır.

İslam hukukçularının çoğunluğuna göre; had cezâları uygulandığında işlenen suçun günahına keffâret olup suçlu ayrıca âhirette bu suçtan cezalandırılmaz. Bu hukukçulara göre cezâlar müslümanlar hakkında câbir yani âhirette de göreceği cezânın yerine geçip telâfi edicidir.¹⁰⁴

Cezânın keffâret olduğunu, geçmişte işlenen günahın cezâsının dünyada ödenip âhiretteki sorumluluktan da kurtardığını düşünmek suçlunun topluma karşı borcunu ödediği anlamına gelmektedir. Bu şekilde suçlu psikolojik olarak da rahatlamakta, vicdan azabından kurtulmakta ve kendine –idam cezâsı hariç– yeni bir sayfa açarak ıslâh olmaktadır.

Had cezâsını gerektiren bir fiil işlediklerinde peygambere gelerek “beni temizle” diyerek cezâlandırılmak istenilmesi suç işleyen kişinin ahlaken bozulduğu ve manen kirlendiği anlamı taşımaktadır. Cezânın keffâret olarak algılanması ve günahı temizlemek için olduğu düşüncesi bu anlayışın neticesidir. Had cezâsı uygulanan kişilere cezânın tatbiki esnasında ve sonrasında insanlık

¹⁰⁴ Abdulhamid es-Şirvânî, *Havâşî's-Şirvânî ala Tuhfeti'l-Muhtac*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, I-X, Şirvânî, VI, s. 287.,VII, s. 318.

onuruna yakışır şekilde davranılmasının ve aşağılayıcı ifâdelerin kullanılmamasının istenmesi de cezânın ıslâh edici özelliğini pekiştirmek ve cezâsını çekerek arınan kişinin şerefini koruyarak topluma kazandırmaktır. Sabri Erturhan da cezâların âhirete ait sorumluluğu kaldırdığı görüşünde olduğunu söylemesine rağmen neticede mesele âhirete ait bir durum olduğundan ve Kur'ân'da Allah'ın yaptıklarından sorumlu tutulamayacağı hükmüne istinaden neticenin Allah'ın takdir ve iradesi dâhilinde olduğunu belirtir.¹⁰⁵

Hadlerin mutlak olarak keffâret olmayıp günahı ancak tevbenin düşüreceğini söyleyen ikinci grup genellikle Hanefî âlimleridir. Hanefî hukukçulara göre had ve ta'zîrler suç işlemeyi önleyici, caydırıcı olarak konulmuştur. "hadlerin hepsi bir tek amaç içindir ki o da genel önlemedir." derler.¹⁰⁶ Caydırıcı cezâlarla kulların maslahatları korunmuş olacaktır. Hadler suçu işlemekten men ettiği gibi, cezâdan sonra da suçu tekrar işlemekten alıkoyucudur.¹⁰⁷ Âhirette ise günahattan temizlenme Hanefîlere göre ancak tevbe ile mümkündür. Had uygulanan kişi günahattan tevbe etmedikçe ahiretteki cezâsından kurtulamaz. Hanefîlerin bu konuda delilleri günah işleyen cehennemde cezâlandırmaya müstehak olduğunu gösteren ayetlerdeki genel mana ve hirabe ayetinde istisnâdır.¹⁰⁸ Yani Allah hem dünyada hem âhirette azab edeceğini ve sadece tevbe edenin âhiretteki cezâsının düşeceğini haber vermektedir.¹⁰⁹ Ubâde hadîsini ise cezâ esnasında cezânın acısını tatmakla o esnada yapacağı tevbe ile tevil ederler.¹¹⁰

Onlar hadlerin suçlu için mağfiret vesilesi olmasını suçlunun iç dünyasıyla alâkalı gördüklerinden tevbeyi gerekli görmüşlerdir. İbn Hümam, İbn Nüceym, Serahsî, Cessas, Zeylai, İbn Âbidîn, bunlardan birkaçıdır. Cezâların günahlara keffâret olmasını kabul etmeyenlere göre; suçlu, bir yasayı çiğnemiştir. Cezâyı gerektiren fiili irtikap etmesi nedeniyle cezâlandırılır. Cezâ ile bu ihlallerin önüne geçilmek istenir ve yasakları irtikap etmek engellenir. Yasaların konulmasından maksad toplum maslahatını sağlamak olduğundan, cezâlarla da toplum düzeni korunmuş olur. Suç işleyenin günahının affı ise tevbe iledir.

¹⁰⁵ Sabri Erturhan, "İslâm Hukukunda Cezâsı İnfâz Edilen Bir Suçun Uhrevî Boyutu", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sayı: 1, s. 213.

¹⁰⁶ Kâsânî, IX, s. 176.

¹⁰⁷ İbn Nüceym, *Bahru'r-Râik*, XI, s. 3.

¹⁰⁸ en-Nisâ 4/93, el-Mâide 5/34.

¹⁰⁹ İbn Hümam, IV, s. 112; Zeyleî, *Tebyîn*, III, s. 163.; İbn Nüceym, *Bahru'r-Râik*, V, s. 3.

¹¹⁰ İbn Nuceym, *En-Nehru'l Fâik*, III, s. 124-125.

Çünkü Allah'ın yasağına karşı gelme cüreti gösteren kişi "bedeli neyse öder, günah olan fiilleri de işlerim" diyemez. Samimi olarak tevbe etmesi gerekir.

Çağdaş hukukta pişmanlığın cezâlarda indirimine sebep olduğu bilinen bir husustur. Pek çok ayette tövbe edenin cezâsının bağışlanmasının buyrulduğu görülmektedir. İslâm cezâ hukukunda en ağır suçlardan kabul edilen irtidât suçunda cezâ tatbik edilmeden önce suçluya tövbe telkin edilmesi öngörülmektedir. İslâm cezâ hukukunun birçok prensibinin insanî esaslara dayandığı, cezâdan çok ıslâha önem vererek sanığı tekrar topluma kazandırmayı yeğlediği bir gerçektir.¹¹¹

Kaynaklar

- Adevî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ahmed el- (h. 1189), *Hâşiyetu'l-Adevî ala Şerhi Kifâyeti't-Tâlibi'r-Rabbânî* (tah. Yûsuf Muhammed el-Buka'î), Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994/1414.
- Aynî, Bedreddin el- (855/1451), *Umdetü'l-Kâri Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, I-XVI, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998.
- Bağdâdî, Abdurrahman b. Muhammed b. Asker el- (732/1332), *İrşâdu's-Sâlik İla Eşrefi'l-Mesâlik*, Şirketu Mustafâ el-Bâbî, Mısır trs, 3. Baskı
- Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin el- (384-458 /994-1066), *Sünen-i Kübrâ*, 1.Baskı, Meclisi Daireti Marifeti'n-Nizamiye, Haydarabad 1344 h.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el- (194-256/810-869), *el-Câmiu's-Sahîh* (thk. ve tal. D. Mustafa Dîb el-Bugâ) 3. baskı, Daru _bn Kesir, Beyrut 1987/1407.
- _____ *et-Târîhu'l-Kebîr*, I-VIII, Dâiretu'l Mearif, Haydarâbâd trs.
- Büceyrimî, Süleyman b. Umer b. Muhammed el-, *Büceyrimî ale Şerhi Minhac*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Diyarbakır, I-IV
- Dihlevî, Şâh Veliyyullâh ed- (1114-1176/1702-1762), *Hüccetullâhi'l-Bâliga* (thk: Seyyid Sâbık), Daru'l-Cîl, Beyrut 2005.
- Ensârî, Ebu Yahya Zekerîya el-, *Fethü'l-Vahhab bi-Şerhi Menheci't-Tullab*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1994.
- Ensârî, Zekerîya el-, *Esne'l-Metâlib fi Şerhi Ravdi't-Tâlib*, (thk. D. Muhammed Tâmir), 1.baskı, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyyeI-IV.
- Erturhan Sabri, "İslâm Hukukunda Cezâsı İnfâz Edilen Bir Suçun Uhrevî Boyutu", *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 2003, sayı: 1, s. 213.
- "İslâm Hukukunda Şüpheden Sanığın Yararlanması İlkesi", *C.Ü. İlâhîyat Fakültesi Dergisi*, VI/2, 179-205 (2002),s. 181-188.

¹¹¹ Salim Özer, "Günahların Affında ve Cezâların Düşmesinde Tevbenin Etkisi", *Bilimname*. XIV, 2008/1, 79-107.

- “Kişisel Boyutlu Suçların Gizlenmesinin İslâm Cezâ Hukuku Açısından Değerlendirilmesi”, *C. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: V, sayı: 2, 2001, s. 259-291
- Hamidullah, Muhammed, *İslâm'da Devlet İdâresi*, Beyan Yayınları, İstanbul 1998.
- Hanbel, Ahmed b. (164-241 /780-855) *el-Müsned*, Müessesetü'l-Kurtuba, Kahire trs, I-VI.
- Heysemi, Nûreddin Ali b. Ebi Bekir el- (807/1404), *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Dâru'l Fikr, Beyrut 1412 h., I-X.
- Huraşî Muhammed b. Abdullah, el-(1101/), *Şerhu Muhtasarı Halîl*, Dâru'l-Fikr, Beyrut trs, I-VIII
- İbn Abidin, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdulaziz (1252/1836), *Reddu'l-Muhtâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1992
- İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî (456/1064), *el-Muhallâ bi'l-Âsâr*, Dâru'l-Fikr, Beyrut ts, I-XII.
- İbn Mâce, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (273/886), *Sünen* (thk. M. Fuad Abdalbaki) Daru'l-fikr, Beyrut trs.,
- ibn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed b. Mükrim, *Lisânûl-Arab*, Dâru'l Lisanu'l-Arab, Beyrut 1956.
- İbn Hâcer, *Metâlibu'l-Aliye*, 1. baskı, Dâru'l-Âsime, Suudi arabistan 1410 h., I-IXX.
- İbn Abdilberr, Ebû Umr Yûsuf b. Abdullah (h. 463), *et-Temhid lima fi'l-Muvatta mine'l-Meanî ve'l-Esânîd* (tah. Mustafa el-Alevi), Vüzeratu Umûmu'l-Evkâf, Mağrib, I-XXI
- İbn Hibbân, Muhammed, *Sahîh*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1993, I-XVIII
- İbn Hümam, Kemaleddin Muhammed b. Abdulvahid es-Sivasi, *Fethu'l Kadîr*, Dâru'l Fikr, Beyrut trs. IV/139
- İbn Kayyim, *İ'lâmu'l-Muvakkîin an Rabbi'l-Âlemîn* (thk: Muhammed Mutasımbillah el-Bagdadî) Beyrut 1418/1998.
- İbn Kesir, İmadüddin (774/1373), *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim* (tah. Muhammed Ali el-Becavi), Dâru'l Marife, Beyrut 1992
- İbn Muflih, Ebu İshak Burhaneddin (884 / 1479), *el-Mubdi' fi şerhi'l-Mukni'*, I -XI, el-Mektebetü'l-İslami, Beyrut 1980.
- İbn Recep el-Hanbelî Zeynüddin Ebu'l Ferec Abdurrahman b. Şihabüddin Ahmet (795/1393), *Fethu'l-Bârî Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Mektebetü Tahkik Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1. baskı, 1996/1317.
- İbn Teymiyye, Ebû'l-Abbâs Takıyyüddîn Ahmed b. Abdilhalîm *es-Siyasetü's-Şeri'yye*, 1. baskı, Vüzerâtu's-Şuuni'l İslâmi, Suudi Arabistan 1418 h
- İsbehânî, Ahmed Ebû Nuaym el- (430 h.), *Ma'rifetü's-Sahâbe* (tah. Âdil b. Yûsuf) 1. baskı, Dâru'l Vatan, Riyad 1998, I-VII
- Kâdî İyâz, *İkmâlu'l-Mu'lim bifevâidi Müslim* (tahkik: Yahya İsmail) Dâru'l-Vefâ, Mısır 1998
- Kârî, Ali el-, *Fethu Bâbi İnaye bi Şerhi Nukaye*,(thk. Ahmed Ferîd el-Mezîdî), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.

- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed el-Ensari el-, *el-Cami' Li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1988.,
Mevsuatu'l – Fıkhiyye, 4. baskı, Kuveyt 1993,I-XXXV.
- Müslim, Ebû'l-Huseyn b. el-Haccâc (261/875), *el-Câmiu's-Sahîh* (nsr.: M. Fuad Abdülbâki), Kahire, 1374-1375 h, , I-V,
- Müzenî, Ebû-İbrâhîm İsmâil b. Yahyâ el- (264/877), *Muhtasaru'l-Müzenî*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1393 h
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Seref en- (676/1277), *el-Mecmû' Serhu'l-Mühezzeb*, Dâru'l-Fikr, Beyrût trs,
 _____ *el-Minhâc Serhi Sahihi Müslim b. El-Haccac*, 3. baskı, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut 1392h.,
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Suayb en- (303/915–916), *es-Sünenü'l-Kübrâ* (thk. Abdulgaffâr Süleymân el-Bindârî vdğ.),1. baskı, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1991, I-VI,
- Remlî,Semseddin Muhammed b. Ebil Abbas er-, *Nihâyetu'l Muhtâc Şerhi Minhâc*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1984, I-VIII
- Semerkandî, Alâeddîn Ali b. Yahyâ es-, *Bahru'l-Ulûm* (thk. Mahmûd Mataracî) Dâru'l-Fikr, Beyrut trs.
- Serahsî, Şemsü'l-Eimme Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es- (483/1090), *Kitâbu'l-Mebsût*,Darulmarife, Beyrut 1414 (1993), I-XXX
- Şâfiî, Muhammed b. İdris eş- (204 / 819), *el-Ümm*, Dâru'l-Marife, Beyrut 1990/1410, I-VIII.
- Şâtıbî, İbrahim b. Musa b. Muhammed es- (790/1388), *el-Muvâfakât fi Usûli's-Şeri'a* (thk. EbûUbeyde), 1. Baskı, Dâru İbn Affan, Kâhire 1997/1417,I-IV
- Şevkânî, *Neylu'l- Evtar*, Dâru'l-Hadîs, Mısır 1993
- Şirvânî, Abdulhamid eş-, *Havâşî's-Şirvânî ala Tuhfeti'l-Muhtac*, Dâru'l-Fikr, Beyrut,
- Tantavî, Muhammed et-, *et-Tefsîru'l-Vâsît*, Dâru Nehda, Kahire 1997-1998, 1. baskı,
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa et- (297/909), *Sünenü't-Tirmizî* (thk. Ahmed Muhammed Sâkir), I-V, Daru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut trs.,
- Yaran, Rahmi “Keffâret”, Diyanet İslâm Ansiklopedisi, c. XVII, s. 179.

